

*Н.І. Коровникова, к.х.н., доцент, НУЦЗУ,
А.Ю. Бурдаш, магістр, НУЦЗУ,
В.В. Олійник, к.т.н., доцент, нач. каф., НУЦЗУ*

**ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДУ ПІРОФОРНИХ ВІДКЛАДЕНЬ
РЕЗЕРВУАРУ ЯКІМІВСЬКОЇ НАФТОБАЗИ
ВАТ «ЗАПОРІЖНАФТОПРОДУКТ»**
(представлено д-ром техн. наук Басмановим О.Є.)

Експериментально досліджено елементний склад зразків пірофорних відкладень з резервуару Якимівської нафтобази ВАТ «Запоріжнавтопродукт». Зроблено висновки про неоднорідність складу пірофорних відкладень.

Ключові слова: резервуар вертикальний сталевий, пірофорні відкладення, самозаймання, світлі нафтопродукти.

Постановка проблеми. У відповідності з Постановою Кабінету міністрів України № 990 [1], технологічне обладнання та резервуари нафтобаз відносяться до об'єктів підвищеної небезпеки. Статистичні дані про пожежі в резервуарах у нафтовій і нафтопереробній промисловості й у системі постачання нафтопродуктами свідчать про те, що близько 30% пожеж на працюючих резервуарах відбувається під час порушення технології, а приблизно 70% – без порушення технології [2]. Аналіз даних показує, що близько 90% пожеж і загорянь відбувається в резервуарах, заповнених нафтою і бензином. При цьому під час зберігання нафти й нафтопродуктів, навіть з незначним вмістом сірки, часто відбувається самоспалахування пірофорних відкладень, що утворюються на внутрішніх поверхнях резервуарів, та призводять до вибухів і пожеж [3]. Згідно даних [4], постійно зростаючий вміст сірчаних сполук та збільшений вміст води у складі видобутої нафти посилює агресивність середовищ, в яких працює технологічне обладнання нафтобаз та нафтопроводів. Отже, однією із актуальніших проблем є корозійні пошкодження вертикальних сталевих резервуарів для зберігання нафтопродуктів та пов'язані з ними наслідки утворення пожежонебезпечних пірофорних сполук.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Успіхи в області корозійної стійкості й захисту металевої поверхні вертикальних сталевих резервуарів та проблеми утворення в них пірофорних сполук пов'язані з іменами таких вчених, як І.Г. Абдулін, Ю.Л. Розельфельд, О.М. Волков, В.Л. Бард. Вони розробили теоретичні й практичні методи захисту внутрішніх стінок резервуарів вертикальних сталевих та іншого обладнання, що експлуатується на нафтобазах. Але і на цей час проблематичним є дослідження механізмів формування та елементного складу пірофорних відкладень, їхня поведінка в різних умовах і середовищах під час зберігання нафтоп-

родуктів. Також комплексно не розглянуті питання щодо ефективності зниження пожежної небезпеки резервуарів вертикальних сталевих за рахунок нейтралізації пірофорних відкладень.

Постановка завдання та його вирішення. В даній роботі досліджена небезпека самозаймання проб пірофорних сполук, що були взяті з резервуару вертикального сталевого місткості 2000 м^3 Якимівської нафтобази ВАТ «Запоріжнафтопродукт». Проби для дослідження були відібрані спеціальним пробовідбірником, виготовленим із іскробезпечного матеріалу згідно методики [5]. Для цього проводили зішкріб відкладень з внутрішньої поверхні даху (дві проби) та стінок резервуару вище рівня знаходження світлих нафтопродуктів (дві проби), відкривши світловий люк. Відібрані таким чином порошкоподібні проби бурого кольору упаковували в герметичні пакети, не допускаючи контакту наважок пірофорних відкладень із киснем повітря. При цьому контролювали дані щодо типу резервуару, складу нафтопродуктів, кількісному вмісту сірки, а також дані щодо останньої чистки резервуару.

Згідно [4], пірофорні відкладення представляють собою суміш продуктів сірководневої корозії металу, механічних домішок, смолистих речовин та інших інгредієнтів органічного походження. При цьому дослідження [6] показали, що сульфід заліза утворюється при дії сірководню не на залізо, а на продукти його корозії. Найбільшою активністю володіють пірофорні відкладення, які утворюються при зберіганні світлих дистильованих нафтопродуктів, що містять елементарну сірку та сірководень. Випадки самозаймання пірофорних відкладень нафтопродуктів частіше спостерігаються в резервуарах з бензиновим дистилатом, отриманим при первинній перегонці сірчистих і високосірчистих нафт, рідше - при зберіганні бензинів від вторинних процесів переробки тих же нафт. Досліджувані пірофорні відкладення, в основному, повинні (теоретично) складатися з оксидів (FeO , Fe_3O_4 , Fe_2O_3), гідроксидів ($\text{Fe}(\text{OH})_2$, $\text{Fe}(\text{OH})_3$) і сульфідів (FeS і FeS_2) заліза та елементарної сірки, а також із сіркоорганічних сполук [4].

Здатність до самозаймання пірофорних відкладень залежить від їхнього складу і місця відкладення, а також температури навколишнього середовища. При цьому пориста структура пірофорних відкладень і домішки органічних речовин сприяють їхньому бурхливому окисленню. Особливу небезпеку становлять пірофорні відкладення, насичені важкими нафтопродуктами і маслами, так як останні схильні до саморозігріву, що сприяє загорянню пірофорних відкладень [4]. Слід зазначити, що самозаймання пірофорів можливо і при низьких температурах. Так, відомі випадки їхнього самозаймання при температурі повітря мінус 20°C . Це пояснюється тим, що пірофори мають низьку теплопровідність [3], і кількість теплоти, що виділяється при первинному повільному окисленні, акумулюється потім у всьому об'ємі відкладень, що призводить до їхнього саморозігріву до пожежонебезпечної температури. Процес самозаймання пірофорів відбувається, як правило, за схемою [4]: хімічний ім-

пульс (контакт з киснем), теплової імпульс - саморозігрів - загоряння (тління, полум'яне горіння).

Методом атомно-абсорбційної спектроскопії проведено аналіз складу двох проб (два паралельних виміру) пірофорних відкладень резервуару вертикального сталевого Якимівської нафтобази (табл. 1). Дослідження проводили на приладі фірми «Hitachi» моделі Z 8000 з електрохімічним атомізатором Н6А-600. Пробопідготовку зразків проводили за методикою [7]. Відтворюваність вимірювань характеризується значеннями стандартного відхилення 0,2%.

Табл. 1. Результати елементного аналізу пірофорних відкладень

№ зразка	Вміст елементу, %				
	Fe	S	O	C	H
1	98,8	72,1	0,8	4,6	0,8
2	97,9	70,6	0,7	4,4	0,7
3	112,6	25,0	0,6	7,2	0,9
4	115,2	24,6	0,7	7,6	0,9

Із табл. 1 видно, що за змістом сірки і заліза зразки 1 і 2 значно різняться з зразками відкладень 3,4. Це дозволяє зробити висновок про хімічну неоднорідність і складність складу досліджених пірофорів. Аналіз проб зразків пірофорів з інших резервуарів підтверджує цей висновок. Якщо прийняти, що основним компонентом пірофорних відкладень є виключно сульфід заліза формули Fe_xS_y , то з результатів, наведених у табл.1, в пробі 1 (№ зразка 1, 2) вміст сірки приблизно в 1,5 рази вище теоретично можливого, що свідчить про те, що в пробі присутня елементарна сірка. Насправді зразки пірофорних відкладень є багатокомпонентною сумішшю речовин і містять крім дисульфіда заліза (FeS_2) і сульфідів сірки (FeS) та інші компоненти, в тому числі і елементарну сірку.

Отже, у безкисневому середовищі резервуарів вертикальних сталевих утворюються дрібнодисперсні сульфідів з органічними домішками та накопичуються на днищах і стінках ємностей і резервуарів. Ці сульфідів є головною пожежонебезпечною складовою світлик нафтопродуктів [4, 6]. Таким чином, подальші дослідження хімічних властивостей пірофорних відкладень резервуарів вертикальних сталевих представляють актуальність, оскільки на даний час в науковій і технічній літературі відсутні відомості про спеціальні хімічні реагентах, здатних ефективно запобігати самозаймання пірофорів в обладнанні нафтобаз. Найбільш радикальним заходом попередження утворення пірофорних сполук заліза в заводській апаратурі є видалення сірководню з нафти і нафтопродуктів спеціальним очищенням моноетаноламіном або гідроочищенням [6]. Інший шлях усунення освіти пірофорних сполук - застосування спеціальних або біметалевих сталей або покриттів, що захищають металеву поверхню від сірководневої корозії.

Висновки. У безкисневому середовищі резервуарів вертикальних сталевих Якимівської нафтобази утворюються дрібнодисперсні сульфідні з органічними домішками та накопичуються на днищах і стінках резервуарів. Ці сульфідні є головною пожежонебезпечною складовою зберігання світлич нафтопродуктів на нафтобазі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. N 956. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 вересня 2011 р. N 990.
2. Волков О.М. Пожарная безопасность резервуаров с нефтепродуктами / О.М. Волков. – М: Недра, 1984. – 149 с.
3. Бард В.Л., Кузин А.В. Предупреждение аварий в нефтеперерабатывающих и нефтехимических производствах / В.Л. Бард, А.В. Кузин. – М.: Химия, 1984. – 248с.
4. Ляпина Н.К. Химия и физикохимия сераорганических соединений нефтяных дистиллятов / Н.К. Ляпина. – М.: Наука, 1984. – 120 с.
5. Правила безопасной эксплуатации и охраны труда для нефтеперерабатывающих производств. ПБЭ НП-2001. утв. Минэнерго РФ 11.12.2000.
6. Суханов В.П. Переработка нефти / В.П. Суханов. – М.: Высшая школа, 1979. – 335 с.
7. Бок Р. Методы разложения в аналитической химии: [Пер. с англ.] / Р. Бок. – М.: Химия, 1984. – С.131-146.

Н.И. Коровникова, А.Ю. Бурдаш, В.В. Олейник

Исследование состава пирофорных отложений с резервуара Якимовской нефтебазы ОАО «Запорожнефтепродукт»

Экспериментально исследован элементный состав пирофорных отложений из резервуара Якимовской нефтебазы ОАО «Запорожнефтепродукт». Сделаны выводы о неоднородности состава пирофорных соединений.

Ключевые слова: пожароопасность, резервуары вертикальные стальные, пирофорные отложения, самовоспламенение, светлые нефтепродукты.

N.I. Korovnykova, A.Yu. Burdash, V.V. Oliynik

The study of the pyrophoric deposits from the reservoir of Yakimovskaya tank farm of "Zaporozhnefteprodukt"

It is experimentally studied the elemental composition of pyrophoric deposits from the reservoir of Yakimovskaya tank farm of "Zaporozhnefteprodukt." Conclusions were drawn about the heterogeneity of pyrophoric compounds.

Keywords: fire hazard, vertical steel tanks, pyrophoric deposits, self-priming, light oil.